

ТЕРМИНЛАР ТИЗИМИ: ИФОДА ТУШУНЧАСИ, ЧЕГАРАСИ ВА ЎЛЧОВИ

Дилдора Холбоева

Тошкент тиббиёт академияси

Ўзбек ва хорижий тиллар кафедраси

инглиз тили ўқитувчиси

E-mail: dildora.kholboeva1985@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7325552>

Annotatsiya: Ушбу мақолада бир-бирига боғланган ва бир-бирига боғлиқ қисмларни ташкил этувчи, бир бутунни ташкил этувчи, асосий позицияларни эгаллаган атамалар мажмуи яъни терминологик тизим хақида суз юритилади.

Калит сузлар: атама, майдон, номенклатура, тизим.

Умумий терминологияга оид асарлар муаллифларининг кўпчилиги атамалар тўпламини терминология деб атайдилар. О.С. Ахманова терминологияни "онгли равишда тартибга солиш ва тартибга солиш учун энг қулай бўлган, сўз бойлигининг махсус секторини (қатламини) ташкил этувчи маълум бир ишлаб чиқариш, фаолият, билим шартлари мажмуи" деб тушунади. Шунга ўхшаш таъриф "Таҳрирлашнинг терминологик муаммолари" асарида берилган: "Терминология - бу ҳар қандай фан ёки техниканинг тарихан шаклланган тушунчаларини ифодаловчи атамалар мажмуи, умуман, инсон билимлари ёки фаолиятининг алоҳида соҳаси" Тадқиқотчиларнинг иккинчи гуруҳи атамалар тўплами сифатида терминология сифатида эмас, балки терминологик тизим сифатида гапиради: "терминологик тизим - бу бир - бирига боғланган ва бир - бирига боғлиқ қисмларни ташкил этувчи, бир бутунни ташкил этувчи, асосий позицияларни эгаллаган атамалар мажмуи".

"Терминологик тизим - бу мантиқий, семантик ва бошқа муносабатлар билан ўзаро боғлиқ бўлган маълум бир билим соҳаси ва фаолият соҳасининг асосий тушунчаларини номинациялашни таъминлайдиган атамалар мажмуи" Юқоридаги фикрларга қўшилмаслик мумкин эмас. Ҳар қандай атама фақат тизим ичида ишлай олади, чунки у тушунчалар тизимининг ажралмас элементи бўлиб, унда муайян ўринни эгаллайди. Бундан ташқари, тизимнинг барча атамалари қатъий тизимли ташкилотга эга ва биз терминологик тизим ҳақида гапирганда, биз биринчи навбатда, терминологиянинг тизимли эканлигини билдирамиз.

Р.Ю. Кобрин (1987) терминологияни атамалар тўплами сифатида ва терминологик тизимни тартибли, кодланган терминологияни фақат шартли равишда ажратиш мумкинлигини таъкидлайди ва бу атамаларни синоним сифатида ишлатишни таклиф қилади. В.М. Леичикнинг фикрича, терминологиянинг терминологик тизимдан асосий фарқи шундаки, терминологиялар қўшилади ва терминологик тизимлар қурилади, шу билан бирга терминологиянинг асосий бўлинмалари муддатидан олдин (терминоидлар), терминологик тизимлар эса мос келадиган атамалардир.

Ҳар қандай атамалар тўплами, агар у тузилганидан кўра қўшилса ҳам, тизимли равишда боғланган ва ўзига хос тузилишга эга. Терминлар тасодифий тартибда эмас, балки фаннинг тизимли хусусиятига, улар хизмат қиладиган билимларга асосланиб гуруҳланган.

Учинчи гуруҳ муаллифлари, атамалар тўплами ҳақида гапирганда, семантик майдон тушунчаси билан боғлиқ бўлган "терминологик майдон" атамасига мурожаат қилишади: "семантик майдон - бу сўзлар ва иборалар тўплами. Бироқ, одатий семантик майдондан фарқли ўлароқ, терминологик майдонга умумий эмас, балки махсус тушунчалар билан боғлиқ бўлган махсус луғат киради. А.В. Суперанская "атама майдон - бу унинг атамаси сифатида мавжуд бўлиш соҳаси" деган хулосага келади

Баъзи муаллифлар атамалар тизими атамалар соҳасининг элементи, хусусан, ўзаро боғлиқ ва ўзаро боғлиқ атамалар билан тўлдирилган атама майдонининг ядроси, деб ҳисоблайдилар. Иқтисодий атамаларни ўрганиш натижасида, терминлар тизими иқтисодий атама майдонининг асосий элементи деган хулосага келади, яъни. қисми ҳисобланади

Термин тизимининг назарий жиҳатларини энг тўлиқ кўриб чиқиш учун, бизнинг фикримизча, унинг чегараларини белгилаш мақсадга мувофиқ, яъни у фақат атамаларни ёки бошқа элементларни (номенклатура бирликлари, профессионализм ва бошқалар) ўз ичига олган.

Терминологиялар тизимига номенклатура бирликларини (номенклатураларни) киритиш / киритмаслик билан боғлиқ. Бу масалани биринчи бўлиб Г.О. "Терминология" ва "номенклатура" тушунчаларини ажратиб кўрсатган Дистиллер: "Номенклатурага келсак, терминологиядан фарқли ўлароқ, уни мутлақ мавҳум ва анъанавий белгилар тизими деб тушуниш керак, уларнинг ягона мақсади энг қулайини беришдир. Амалий нуқтаи назардан бу нарсалар билан ишлайдиган, фикр назарияси эҳтиёжларига тўғридан-тўғри алоқаси бўлмаган нарсаларни белгилаш воситасидир. Хулоса қилиб шуни айтишимиз керак номенклатура сўзлари

атамаларнинг маъносидан кўра аниқроқ бўлиб, якка объектларни билдириши мумкин.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alieva M.T. Razvitiya industrii turizma // Mezhdunarodnye Plekhanovskie chteniya, April 19 REA. im.G.V. Plexanova. - M., 2006.
2. Ушаков Д.С. Технология выездного туризма. Учебное пособие. – М.: Финансы и статистика, 2009. – С. 240.
3. Aliyeva M.T., Mirzayev M. va boshqalar. Turizm huquqi. O'quv qo'llanma. – T.: Talqin, 2003. – B. 245.
4. Алиева М.Т. Развития индустрии туризма // Международные Плехановские чтения, 19 апреля РЭА. им. Г.В. Плеханова. – М., 2006.
5. Алиева М.Т. Тенденции развития туризма в Узбекистане // Пятнадцатые международные Плехановские чтения, 27 апреля РЭА. им. Г.В. Плеханова. – М., 2002.
6. Grinev- Grinevich S.V. Terminovedenie. Uchebnoe posobie. - M .: Akademiya, 2008. - P.102-104.
7. www.uzbekturizm.uz.
8. [hppt://en.wikipedia.org](http://en.wikipedia.org).